

עכו בתקופה הצלבנית

עכו היא אחת מערי החוף העתיקות בעולם, אשר קיומן נמשך כמעט ברציפות במשך ארבעת אלפים שנה.

בשל מיקומה לחוף הים ונמלה הטבעי, שימשה עכו בתקופה הקדומה כצומת דרכים ראשי וכמקום מפגש בין מזרח ומערב. הגישה הנוחה ממנה דרך הגליל אל פנים הארץ, האיצה את התפתחותה כעיר המסחר והתעשייה הראשית של הארץ ושל שכנותיה.

מכיוון שעמי הארץ הקדמונים לא היו יורדי ים מעולם, שירת נמלה של עכו עמים וכובשים זרים. כאן עגנו צבאות האימפריות שפלו לאזורנו מן הים התיכון וניצלו את שפעתה: אלכסנדר הגדול היווני, אספסיאנוס הרומאי, קיסרי ביזנטיון הנוצרית, מלכי הצלבנים ושליטי מצרים וטורקיה המוסלמים.

לעיר שתי תקופות שיא: הראשונה במאות ה-12-13, תחת שלטון הצלבנים, והתקופה השנייה במאה ה-18, תחת שלטון ט'אהר אל עומר, השליט הבדואי שמרד בשלטון הטורקי והשתלט על הגליל, ובימי מחליפו העות'מאני אל ג'זאר- שליטה האכזרי של העיר.

לשיא גדולתה וחשיבותה הגיעה העיר עכו בתקופת הממלכה הצלבנית השנייה (1191-1291), הנחשבת ל"תקופה הקלאסית" של העיר.

מי היו הצלבנים ?

הצלבנים היו נוצרים שיצאו בהמוניהם מאירופה לארץ ישראל, בעקבות קריאתו של האפיפיור לגאול את קבר ישו הקדוש מהכובשים המוסלמים. נוצרים אלו נקראו צלבנים (*crusaders*) בשל היותם מגני הצלב ובשל לבושם- שריון ומגן ועליו סמל צלב גדול.

למסע הצטרפו אבירים, איכרים, אנשי אצולה ובישופים. בדרכם למלחמה בכופרים, פרעו הצלבנים בקהילות היהודיות המשגשגות שבערי הריין בגרמניה. המטיפים קראו לצלבנים להכריח את היהודים להיטבל לנצרות ואם יסרבו- להרוג את רוצחי המשיח. בחלק מהערים הצטרפו התושבים המקומיים לצליינים הפורעים וטבחו ביהודים. כ- 12,000 יהודים נרצחו בפרעות אלה בגרמניה! פרעות אלה מכונים בדברי הימים של עמנו- פרעות תתנ"ו, הפרעות של 1096. הייתה זו המערכה הראשונה של מסע הצלב הראשון והפעם הראשונה שיהודי המערב נתקלו במעשה טבח בקנה מידה גדול שכזה. מעשים אלה היו אות מבשר רעות.

כשלוש שנים נמשך מסעם הרגלי של הצלבנים לארץ ישראל. בשל הקשיים הרבים שבהם נתקלו בדרכם, רק רבע מהצלבנים הצליחו להשלים את המסע ולהגיע לירושלים.

בדרכו לירושלים עבר הצבא הצלבני ליד עכו, אך לא כבש אותה. הצלבנים הסתפקו בהסכם עם מושל העיר הפאטימי, הוויזיר אלמלכ אלאפדל, לפיו עליו לספק להם מזון ומיסים, ובכך הניחו לו לשלום.

בבוקרו של השביעי בחודש יוני של שנת 1099 הגיעו הצלבנים אל פסגת הר נבי סמואל הצופה על ירושלים, אותו כינו "הר השמחה", ושם תכננו את מתקפתם על העיר. הכוח הצלבני שהתייצב מול החומות מנה כ- 26,000 איש, מתוכם 1,300 פרשים. בתוך החומות התבצרו כ- 20,000 תושבים, מהם מוסלמים, נוצרים מזרחיים ויהודים, אך לא היה בכוחם לעמוד מולם.

לאחר מצור בן חמישה שבועות, כבשו הצלבנים את ירושלים, והביאו לקיצו של השלטון המוסלמי בן 400 שנים בארץ. הצלבנים גילו אכזריות רבה. הם החלו לטבוח בתושבי העיר ושרפו אלפים מיהודי העיר בבית הכנסת. כך מתוארות פעולות התוקפים עם כניסתם אל העיר (מתוך הספר- "מעשי הפרנקים ונוסעי צלב אחרים", מאת מחבר לא ידוע):

"ביום השישי, 15 לחודש יולי 1099, עלה בידי אחד האבירים שלנו, לוֹתְרֵד שמו, לעלות על חומת העיר, ומגיניה החלו להימלט. אנשינו רדפו אחריהם עד מקדש שלמה [מסגד כיפת הסלע] ועשו בהם הרג רב. אנשינו בוססו בדם עד קרסוליהם – כה גדול היה הטבח. לבסוף הכניעו אנשינו את הכופרים ולקחו רבים מהם בשבי, גברים ונשים. הם רצחו את מי שרצו, ואחרים שיחררו. על גג המקדש התאסף המון רב של כופרים, איש ואישה, שהחזיקו בידיהם את דגליו של טְנֶקֶד [אחד ממפקדי הצלבנים], כדי להציל את נפשם. אנשינו התפזרו בעיר כולה, שדדו זהב וכסף, סוסים ופרדות, כבשו בתים מלאי כל טוב. ואחרי כן מיהרו כולם, ודמעות גיל בעיניהם, לקבר ישו גואלנו, כדי לכבדו ולפרוע את החוב העיקרי... למחרת טיפסו אנשינו בסתר על הגג של בית המקדש, פשטו על הסְרָפְנִים [המוסלמים], גברים ונשים, ורצחו בחרבות שלופות... על טבח כזה של כופרים לא שמע עוד איש, ואף לא ראה כמותו... ואין איש יודע את מספרם זולת האל".

רבות נכתב על הטבח שערכו הצלבנים בתושבי ירושלים ולמרות הבדלים דקים בגרסאות לגבי מספר הנרצחים, היה זה ללא ספק, אירוע ברוטאלי יוצא דופן. הטבח בירושלים, שלא חרג מהשקפת העולם הצלבנית ומההתנהגות המקובלת בעולם הנוצרי של ימי הביניים, קשר בין קנאות דתית ואמונה עיוורת עם תורת לחימה ברברית ושאיפה אנוכית להשגת רווח אישי. השקפות אלו, שלכאורה היו מנוגדות זו לזו, השתלבו יפה באותו הזמן והמקום בעולם הצלבני. וכך, כשהם עדיין מבוססים בדם קורבנותיהם הרימו הצלבנים את ידיהם לשמיים במחווה של עבודת קודש.

חשיבותם ההיסטורית של המאורעות נעוצה גם בעובדה שהייתה זו ההתנגשות הראשונה בין הציביליזציה המוסלמית לציביליזציה הנוצרית. השלכותיה של התנגשות זו ניכרות אף בימינו במאבק שמנהלים גורמים אסלאמיים קיצוניים נגד העולם הנוצרי.

הנוצרים חוזרים לשלוט בירושלים

בתקופת שלטונם על א"י וסוריה הקימו הצלבנים שתי ממלכות. הראשונה- ממלכת ירושלים, שהתקיימה 88 שנה (1099-1187), והשנייה- "ממלכת עכו", שהתקיימה במשך מאה שנה נוספות (1191-1291). הממלכה הצלבנית הראשונה חלשה על רוב חלקי הארץ ועל חופי לבנון וסוריה, ובראשה עמדו תחילה גוטפריד הרוזן מבויון, *Godefroy de Bouillon* ולאחר חמישה מלכים ששמו היה בולדווין ומלכה אחת, מליסנדה, בתו של המלך בולדווין השני.

נזירי המסדר הפרנציסקאני בירושלים שומרים היטב על החרב, שלפי אמונתם של הייתה חרבו של המלך גוטפריד. רק לנזירים מותרת הכניסה לחדר הכספת שבו שמורה החרב.

לאחר הקמת הממלכה חזרו מרבית ממשותפי מסע הצלב הראשון לאירופה. הנותרים בארץ הנהיגו בשטחה את המשטר הפיאודלי שהיה מקובל באירופה, אותו התאימו לתנאי המזרח. כמו באירופה, גם כאן נוצרו אחוזות פיאודליות והתגבשו שושלות של אצילים. ואולם, שלא כמו במערב אירופה, שם הייתה האחוזת מרכז המבנה הפיאודלי, בממלכה הצלבנית הייתה העיר המרכז.

הנוצרים הנותרים בארץ היוו מיעוט קטן שחי על חרבו. בשל המחסור בכוח צבאי שיגן על הצליינים בדרכים המסוכנות, צמחה יוזמה חדשה וייחודית, היא מסדרי הנזירים הלוחמים, שאחת מחובות חבריה הייתה להילחם בשירות הדת.

בשנת 1104, כחמש שנים לאחר כיבוש ירושלים ביססה הממלכה הצלבנית את מעמדה. מלכה השני, המלך בולדווין הראשון, קבע את ארמונו במתחם הר הבית והזמין את חברי המסדר הטמפלרי לשבת בארמונו. מסדר זה, שהיה ליחידת העלית של חילות הצלבנים, הוקם תחילה מתשעה אבירים שקראו לעצמם מסדר "האבירים העניים של ישו". הם התמקמו בחלל מסגד אלאקצא וסוסייהם שוכנו בחלל התת-קרקעי מתחת למסגד, מקום שנקרא מאז "אורות שלמה". מכאן התבסס שמם כ"אבירי ההיכל", הטמפלרים, הנגזר מהמילה *Temple*-מקדש. בחפירות שנערכו במתחם הר הבית ובאורות שלמה נתגלו לאורך השנים ממצאים רבים הקושרים את אבירי המסדר למקום. לרשות המלך עמדו גם אבירי המסדר ההוספיטלרי, שקיבלו רובע משלהם דרומית לכנסיית הקבר ומסדר קטן, המסדר הטוטוני הגרמני, ששכן ברובע היהודי של ימינו.

באותה שנה החליט המלך לכבוש עוד ועוד שטחים מידי המוסלמים, וביניהם את העיר עכו. הצורך לכבוש את העיר נעשה דחוף במיוחד מאחר ונמל עכו המשיך לשמש כבסיס לאניות המוסלמים, שיצאו ממנו לפגוע באוניות סוחר נוצריות ובאוניות שבהם הפליגו הצליינים. כמו כן שימשה עכו כבסיס יבשתי לכוחות המוסלמים, שפעלו באזור החוף, במטרה לנתק את הקשר היבשתי בין חיפה לקיסריה וליפו.

לצלבנים היה ברור שכל עוד עכו בידי המוסלמים הם לא יוכלו להתגבר על בעיות אלו. הם הטילו מצור ימי ויבשתי בן עשרה ימים על העיר ובזכות שיתוף הפעולה ביניהם לבין הצי של גנואה שבאיטליה, נפלה העיר לידיהם. בתמורה לעזרת הצי נמסרו לעיר גנואה רובע בפתח הנמל לשלטונם העצמי ואדמות חקלאיות בסביבת העיר. כמו כן קיבלו תושבי הרובע פטור ממיסים ולא היו כפופים למרותם של פקידי המלך.

ברובע הגנוזאי שוכנת הכנסייה היוונית-אורתודוקסית- סנט ג'ורג'. יסודותיה של הכנסייה עומדים על חורבות של הכנסייה הצלבנית סן לורנצו, שנקראה על שם פטרונם של הגנוזאים שישבו ברובע זה. עכו הייתה לנמל העיקרי של הצלבנים בארץ. הצלבנים כינו את העיר בשם עקר *Acre*, כנראה מכיוון שזיהו בטעות את עכו כעקרון הפלשתית.

מעמדה של עכו בממלכת הצלבנים היה חשוב ונכבד. בשונה משאר ערי הנמל עליהן התמנה רוזן או פיאודל, הייתה העיר בבעלותו הישירה של המלך, ולעיתים קרובות שימשה כבירה החלופית של הממלכה כולה. המלך היה מיוצג בעיר ע"י שני מושלים, האחד היה ממונה על ניהולה של העיר והשני על ניהולו של הנמל.

במרכז העיר בנה המלך ארמון, שהיה מפואר יותר מארמונו בירושלים, ובו נהגו לשהות מלכי ירושלים בליווי פמלייתם. בדרך כלל נוצלו ביקורים אלה לשם קיום אספות "בית הדין העליון" של ממלכת הצלבנים, בהן קיבלו המלך וראשי האצולה החלטות מדיניות וצבאיות, ודנו במשפטיהם של ראשי המעמד העליון של המדינה.

בעיר יושבו צלבנים שהגיעו ממערב אירופה, אשר דחקו את האוכלוסייה המוסלמית מכל עמדותיה. הם הקימו בישופות קתולית ואת המסגד הגדול הסבו לכנסייה, כשחלק קטן ממנו נותר לשימוש המוסלמים.

בעכו, בניגוד לערים אחרות בארץ, הייתה קיימת סובלנות דתית שהתבססה על האינטרסים הכלכליים של הצלבנים. סובלנות זאת מצאה את ביטויה גם כלפי הישוב היהודי, שהורשה להישאר בעיר ולהמשיך בעיסוקיו, וגם ביחס כלפי המוסלמים, אשר עסקו במסחר. אוצר הממלכה יצא נשכר מהמכסים אשר הוטלו על הסחורות שעברו בנמל ובשווקים.

בשנת 1123 הוקם בעיר הרובע הוונציאני. בדומה לשכונה שהוענקה לעיר ג'נובה על עזרתה בכיבוש העיר, אף רובע זה ניתן לעיר האיטלקית בתמורה על עזרה צבאית, הפעם בכיבוש צור.

הרובע או ה"קומונה" היווה יחידה אוטונומית לכל דבר, והזכויות בו הורחבו והוגדרו ביתר פירוט. בנוסף לזכויות המסחריות והשיפוט העצמי, קיבלו הוונציאנים את הזכות להקים ברובע שירותים, כגון: קביעת מידות ומשקולות עצמאיים, בית מרחץ, מאפייה ובית מטבחים. מוונציה נשלח קונסול למשול על הקומונה והוא ייצג את העיר בפני השלטונות הצלבניים. זכויות דומות הוענקו גם לעיר פיזה בשנת 1168 ולקומונות קטנות יותר מאיטליה וצרפת.

סוחרים איטלקים וצרפתים הם שקיימו את הקשר בין אירופה לבין ממלכת הצלבנים וחשיבותם הייתה רבה. כמו כן הם סיפקו לממלכה בשעת הצורך את הכוח הימי אליו נדרשה, מכיוון שלא היה לה כוח משלה.

נמל עכו הצלבנית היה לאחד הנמלים הגדולים והבטוחים באגן המזרחי של הים התיכון ולנמל המסחרי החשוב ביותר בין המזרח למערב. בימי הצלבנים הגיע הנמל לשיא התפתחותו, והיה מסוגל לקלוט 80 ספינות ביום.

הצלבנים בנו שני נמלים, הפנימי לאזרחי העיר והחיצוני למסחר הבינלאומי ולעולי הרגל הרבים אשר כעת, בעקבות הגישה החופשית למקומות הקדושים, הגיעו לארץ בהמוניהם דרך נמל עכו.

שני הנמלים נבנו לפי התפיסה של האמפוריון "Emporium", לפיה הייתה הפרדה פיזית בין סחר החליפין הבינלאומי לבין המסחר המקומי. האמפוריון התבסס על מעגן ומשטח לטעינה ופריקה שנהגו למקמו בקדמת מכלול הנמל, על או ליד שובר גלים נפרד. הקשר אל העיר נעשה באמצעות דוברות, ולזרים לא הותרה הכניסה העירה.

המעגן לסחר המקומי היה לרוב צמוד לעיר והשתמש במזחים ובמחסנים שעל החוף. נוסף לשתי מעגנים אלה היה לעתים מעגן שלישי, חפור לרוב ביבשה ומוגן היטב. מעגן זה שימש כנמל צבאי לצי המלחמה המקומי.

מגדל הזבובים שבכניסה לנמל, שיסודותיו מתחת למים, נבנה על פי תפיסה זו. בעבר היה המגדלור מחובר לחוף על ידי סוללה, ששרידיה שקועים כיום במים.

אי הזבובים-אי המגדלור העתיק של נמל עכו

בשנת 1130 פטר המלך בולדווין השני את הצליינים הנוצרים מתשלום מכסים על מטענם האישי. הסדר זה עודד את הצליינות והביא להקמת תשתית לקליטתם ולהלנתם בעיר. בצפון העיר הוקמו מבנים שנמסרו למסדר ע"ש יוחנן הקדוש או ההוספיטלרים. אנשי המסדר התחילו את דרכם בירושלים בשנת 1055 כארגון צדקה קטן וצנוע, עוד בטרם הגיעו מסעי הצלב לארץ ישראל, והם מילאו תפקיד חשוב בהענקת מחסה לצליינים ובטיפול בחולים. במרוצת הזמן הצטרפו למסדר זה גם אבירים לוחמים שביקשו לקחת חלק בהגנה על עולי הרגל ובדאגה לרווחתם. בהדרגה הפך הארגון למסדר דתי- צבאי לכל דבר, שמילא תפקיד חשוב בהגנה על ממלכת ירושלים הצלבנית. המסדר הקים וניהל בית חולים שטיפל באלפי החולים והפצועים שהגיעו אליו מרחבי הממלכה.

לאנשי המסדר נמסרו בעכו האכסניה ובית החולים (ה- *Domus infirmorum*), ששימשו את הצליינים ואת עולי הרגל שהגיעו לארץ ישראל דרך העיר. מבנים אלה היוו את היסוד למבצרם הגדול, שהקימו ברובע ההוספיטלרי במאה ה-13, המוכרים כ "אולמות האבירים".

עכו- עיר קוסמופוליטית המיושבת בצפיפות

ואולם, גידולה המואץ של העיר לא היה תוצאה של תכנון. מהגרים רבים הגיעו אל העיר מהארצות מערב אירופה ולצדם התגוררו נוצרים מזרחיים (סוריים), מוסלמים ויהודים. כל אלה שיוו לעיר אופי קוסמופוליטי. העיר החלה מיושבת בצפיפות, על חשבון השטחים הירוקים והדבר פגע באיכות החיים בתחומה. הרחובות המפותלים היו לסמטאות צרות, שבהן זרמו מי השפכים שגרמו למפגעים תברואתיים ולמגיפות.

אך לצד תופעות אלה הייתה עכו מרכז מסחרי משגשג. נוסעים שביקרו בעיר במאה ה-12 שיבחוה על נמלה הבטוח. בנמל הוקם מוסד מיוחד במינו, הוא "בית הדין של השרשרת", שעסק בתביעות שהיו קשורות במשפט הימי, ופסקי הדין שהתקבלו בו היו ליסוד המשפט הימי הבינלאומי.

אוניות המסחר היו ברובן של ערי איטליה, שהתעשרו והתעצמו מרווחיהן, אך גם ספינות אחרות מכל ארצות הים התיכון פקדו את הנמל. הפעילות המסחרית בעיר הפגישה אנשים ממוצא ומרקע תרבותי-דתי שונים, שדיברו בשפות שונות, ביניהן בלטו הלשון הערבית והשפה הפראנקית-ניב מיוחד של השפות הרומאניות המדוברות במערב אירופה. שפות אלו השפיעו האחת על השנייה ומושגים שונים התאזרחו בשפות השונות, לפעמים בשינוי משמעות, כמו לדוגמה המילה הערבית "ריזק" שציינה במקור קרקע והסכמים קרקעיים, התקבלה אצל סוחרים האיטלקיים (ובלשון הדיבור עד לימינו) בצורת המילה "ריזיקו" במשמעות סיכון בהובלת סחורות, שעלותו חושבה במחירי המוצרים. כך גם המילים "דיוואן" שהוראתה

המקורית היא משרד, בשפות האיטלקית *dogana* ובצרפתית *douanne* (דואן) והמילה "פונדוק" (פונדק) שהתקבלה באיטלקית כ-*fundacco* במשמעות מרכז מסחרי, שכלל גם אכסניה לסוחרים, ובצרפתית המילה *fonde* התקבלה במשמעות של שוק.

לשם מימוש העסקאות, נהגו להשתמש בעכו במטבע מיוחד מזהב שנקרא "בֶּזַנט". מטבע זה היה חיקוי של דינר הזהב הפאטימי של הח'ליף אלעמר בחכם אללה ועליהם כתובת ותיארוך ערבי. מטבעות אלה היו מקובלים על הסוחרים מוסלמים, מכיוון שלא הוטבעו על גביהם דמויות או סממנים נוצריים. לפיכך שימש המטבע גם כאמצעי תשלום בעסקאות בינלאומיות והיה המקובל ביותר בממלכת הצלבנים.

סקירה כללית על המטבעות הצלבניים בשוקי ימי הביניים ניתן למצוא בספרו של י' פראוור- הצלבנים- דיוקנה של חברה קולוניאלית

מטבע ממטמון מטבעות הפלוריינים מפירנצה, עשוי זהב, מהתקופה צלבנית, המאה ה-13
נמשה מהים בנמל עכו, באדיבות רשות העתיקות

כשלוך מסע הצלב השני

בשנת 1148 התכנסה בעכו אסיפה גדולה בה השתתפו מנהיגי המסע, הקיסר קונרד השלישי מגרמניה והמלך לואי השביעי מצרפת. בכנס, שמטרתו הייתה לקבוע את קווי המדיניות העתידיים בנוגע לסוריה ומצרים, הוחלט לערוך מסע צבאי נגד דמשק שבשליטת הפאטימים. להחלטה זו היו השלכות מרחיקות לכת על עתידה של ממלכת הצלבנים. הצלבנים עלו על דמשק והטילו מצור על העיר, אך נכשלו כישלון מחפיר וכבר באביב 1149 עזבו את הארץ.

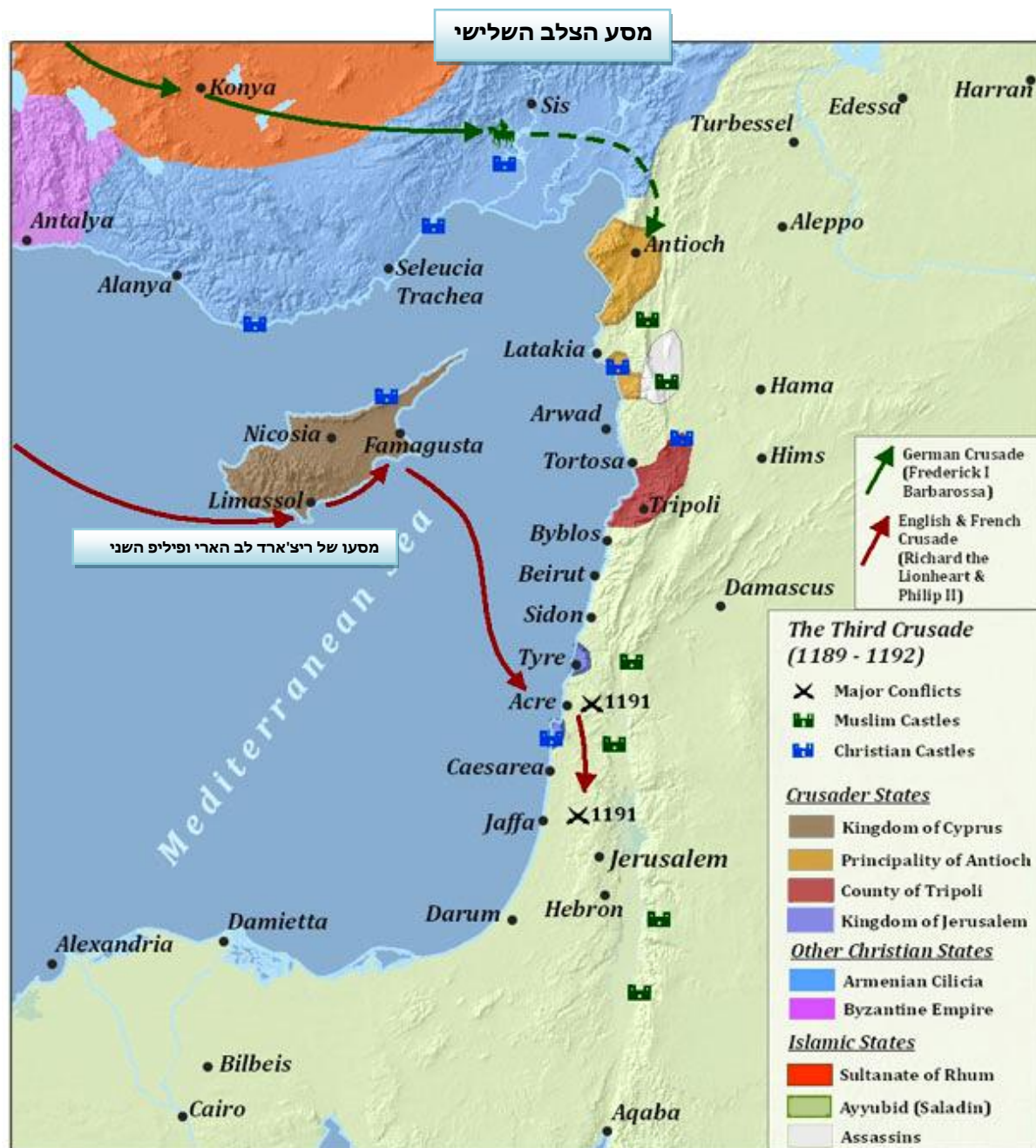
ואולם נראה כי למלך לואי השביעי, הידוע כאחד ממטפחי הסגנון הגותי בצרפת, חלק חשוב בהתהוותו של סגנון אדריכלי זה בעיר.

כיבוש העיר ע"י צלאח א-דין

בשנת 1187 הובסו הצלבנים ע"י צלאח א-דין האיובי בקרב חטיין, ונושלו מחבלי ההר ומבירתם ירושלים. משהופיע צבאו של צלאח א-דין לפני חומות עכו נכנעה העיר ללא קרב. האוכלוסייה הצלבנית פונתה לצור, שנותרה בשליטת הצלבנים, ובמקומה עודד צלאח א-דין התיישבות מוסלמית בעיר.

בשל חשיבות נמלה, הציב צלאח א-דין חיל מצב חזק בעיר, שהיה נכון להגן על העיר במקרה של ניסיון כיבוש צלבני. ואכן, עכו הייתה המטרה הראשונה של מנהיגי מסע הצלב השלישי, שיצא מאירופה בשנת 1189. עוצמת הזעזוע באירופה מתבוסת הצלבנים הייתה כה עזה, עד כי גרמה להתגייסות מסע שיצא מזרחה בראשם של מלכי גרמניה צרפת ואנגליה.

משתתפי מסע הצלב השלישי החלו להגיע לא"י כבר בראשית 1190, כשהם מפורדים ומסוכסכים ביניהם. ראשונים להגיע היו שרידי צבאו של קיסר גרמניה פרידריך ברברוסה, שטבע בדרך ומת, ועימם ליאופולד דוכס אוסטריה.

בשנת 1191 נחתו בחוף עכו הצרפתים בהנהגתו של המלך פיליפ השני, והצטרפו למצור הצלבני שהוטל על העיר. הכול המתינו בציפייה להגעתו של ריצ'ארד לב ארי המלך האנגלי ולצבאו.

עם הגיעו לעכו ב-8 בחודש יוני, התאחדו המחנות והתהדקה טבעת המצור על העיר. בתום קרב אכזרי עם המוסלמים, הצליח ריצ'ארד לב הארי לכבוש את העיר ולהחזיר אליה את הצלב.

ריצ'ארד לב ארי הפך את העיר לבסיס צבאי וממנה יצא למסע כיבושים דרומה לאורכו של החוף. מטרתו הייתה למחוק את חרפת התבוסה למוסלמים בקרב קרני חיטין. בסמוך לארסוף (כיום- חוף הרצלייה) התנגשו הצבא הצלבני והצבא המוסלמי ובראשו צלאח א-דין. בתום קרב קשה הצליחו הפעם הצלבנים לגבור על המוסלמים. לאחר מכן חנו המלך וצבאו ביפו, משם עברו לרמלה ותפסו את הריסותיה והחלו תכנן את מתקפתם על ירושלים.

המלך ריצ'ארד לב- הארי וצבאו נכשלו בניסיונותיהם לכבוש את ירושלים, ולאחר עימותים צבאיים נוספים שהובילו למבוי סתום עבור שני הצדדים, נחתם הסכם שלום בין המלך לבין צאלח א-דין. בהסכם שנחתם ביפו הסכימו הצדדים שרצועת החוף תהיה בידי הצלבנים ופנים הארץ בידי המוסלמים. המוסלמים אף הסכימו לעליית צליינים נוצרים לירושלים.

המלך האנגלי עזב את הארץ, לא לפני שהכתיר את קרובו, הרוזן הצרפתי אנרי משמפאן, כמלך ירושלים.

עכו- בירת הממלכה הצלבנית השנייה- 1191-1291

עכו הפכה לבירתה בפועל של "ממלכת ירושלים הצלבנית", ולעיר הראשית והמשגשגת של הצלבנים בארץ, ממנה שלטו על ערי החוף בארץ ישראל.

עם כיבוש העיר שבו אליה תושביה הנוצרים, וכן הושבו לקדמותם הזכויות המיוחדות של ערי איטליה. לערי המסחר האיטלקיות כמו ונציה, גנואה, פיזה ופירנצה הייתה זו תקופה של שיא הפריחה הכלכלית והתפשטות באגן הים התיכון המזרחי. סוחרים איטלקיים הגבירו את נוכחותם בערי החוף של הממלכה הצלבנית, ומהן חדרו לשווקים של מצרים, סוריה וארמניה.

במאה ה-13 מנתה אוכלוסיית העיר כ-40 אלף איש! (בשנת 2011 מנתה העיר 46 אלף איש), והיא זכתה לתקופה של פריחה יחידה במינה, הנחשבת ל"תור הזהב" שבתולדותיה.

בעיר החלו עבודות בנייה רבות ומצפון לחומות נבנה פרבר חדש שנקרא מון מיזאר (*Montmusart*). המלך הצלבני קבע בעיר את מושבו, וכן התיישבו בין חומותיה הפטריארך של ירושלים עם חבר הכמרים של כנסיית הקבר הקדוש, אצילים רבים ובישופים שנושלו ממקומותיהם ע"י המוסלמים.

העיר התפצלה לשכונות רבות, שתיפקדו כיחידות אוטונומיות, בדומה ל"קומונות" האיטלקיות, ובכל אחת מהן הקימו אדוני השכונה מצודה. בעיר הוקמו שני שווקים: השוק התחתון והשוק העליון, בפרבר החדש, בו התנהלה פעילות כלכלית ענפה.

תושבי העיר היו ערב-רב של אירופאים, שכונו בשם הכולל "פראנקים", וכן יוונים, נוצרים מזרחיים, ארמנים, מוסלמים ויהודים- שמספרם עלה בהתמדה עקב התחדשות הצליינות לארץ.

המסדרים הצבאיים בעכו

עם כיבושה מחדש של העיר נעשתה עכו גם מרכזם של שלושת המסדרים הצבאיים: ההוספיטלרי, הטמפלרי והטוֹטוֹני.

אנשי המסדרים שנשבעו לצלב שינו כיוון והפכו ליזמים כלכליים שפועלים לטובת עושרה של קופת המסדר. מפקדי המסדרים ישבו בעיר וניהלו את מדיניותם כמעצמות עצמאיות לכל דבר, בדומה לערי

המסחר האיטלקיות. ענייניהם הקיפו את כל אירופה כמעט. כך הייתה העיר למרכז עסקאות והשקעות של העולם המערבי כולו.

המסדרים אף השקיעו את מרצם וממונם בפיתוח העורף החקלאי והתעשייתי הסמוך לעיר וכך הביאו לידי מהפכה תעשייתית ששינתה את כלכלת הארץ והעשירה את קופותיהם.

המסדר ההוספיטלרי

אנשי המסדר השתלטו על ייצור וייצוא הסוכר. בשטחים החקלאיים הסמוכים לעיר הוקמו מפעלים לייצור סוכר (מסכרה), אחד מהם מצוי עד היום בסמוך ליישוב מנות שבגליל המערבי.

אנשי המסדר ההוספיטלרי אף השקיעו את כספם ברכישת קרקעות והפכו להיות בעלי הקרקעות הגדולים ביותר במערב אירופה.

הרובע ההוספיטלרי

הרובע ההוספיטלרי הוקם בצפון העיר כבר במאה ה-12. בעקבות כיבושה מחדש של העיר, העניק להם המלך הצלבני שטח נרחב שהשתרע עד החומה הצפונית של העיר העתיקה, והם החלו במפעל בנייה מחדש, שמטרתו העברת ראש המסדר ומפקדתו לעכו. מפעל בנייה זה החל בתחילת המאה ה-13 ונמשך כנראה עד נפילת הממלכה הצלבנית בידי הממלוכים בשנת 1291. הוא כלל הרחבה של הרובע ההוספיטלרי והוספת אגפים חדשים וקומות נוספות למרכזם הישן.

במקורות ההיסטוריים מתוארים ארבעה מבנים עיקריים ברובע: בתי מגורי האחים שברובע מונמיזר, שם התגוררו אבירי המסדר, כנסיית יוחנן הקדוש שניצבה מדרום למרכז ההוספיטלרי (כיום מתנ"ס עירוני השוכן במבנה הסראייה העות'מני), בית החולים ההוספיטלרי- הניצב מדרום לכנסייה וטרם נחפר והמצודה- ששימשה כמפקדה.

שרידיה הדוממים של עכו הצלבנית עמדו בשימונם מאות בשנים. המבנים המפוארים נהרסו וחלקם כוסה בחול. בתקופה העות'מאנית נבנתה עיר מוסלמית חדשה, שקברה תחתיה חלקים נרחבים משרידים אלה.

אולמות האבירים-המצודה ההוספיטלרית

בתחילת שנת 1948 ניסו שני אסירי מחתרות להימלט מבית המעצר הבריטי בעכו (כיום מוזיאון לתולדות המחתרות של משרד הביטחון). בית המעצר היה ממוקם במבנה עות'מאני שבסיסו צלבני. האסירים חפרו מנהרה והגיעו אל חלל מסתורי מתחת לבית הכלא. היה זה מטה המסדר ההוספיטלרי. כאן שכנה המפקדה ששימשה כמרכז לוגיסטי ופיקודי של המסדר, וכאן התגוררו ראש המסדר ונושאי התפקידים הראשיים שבו.

לאחר הקמת המדינה יזם פרופ' יהושע פראוור, חלוץ המחקר הצלבני בארץ ישראל, את התחלת חשיפתם של המכלולים הצלבניים במרכז ההוספיטלרי. בחפירות שנערכו בשנים 1955-1964 נחשפו שלוש אולמות בחלקה הצפוני של המצודה, מסדרון צר באולם האומנות וכן אולם העמודים (חדר האוכל). בשנת 1990, בעקבות סדקים שהתגלו באתר, החלו חפירות ארכיאולוגיות חדשות להסרת הסכנה והמשך פיתוח האתר לתיירות. עד כה נחפר שטח של כ- 5000 מ"ר, הכולל את האגפים הצפוני, המזרחי, הדרומי והמערבי. המבנים שהתגלו מייצגים את השלב הסופי של המרכז ההוספיטלרי, כפי שניטש בשנת 1291, וכוללים את החצר המרכזית, האולמות וכן חלקים תת-קרקעיים: מאגרי מים ומערכת ניקוז שאורכה 600 מטרים.

החצר המרכזית: חצר פתוחה, ששטחה 1,200 מ"ר, המוקפת במערכת של קשתות שנשאו מערכת מדרגות ומסדרון שהוביל לחדרים בקומה השנייה. בצפונה נחפרה באר מים בעומק 8 מ', אשר שימשה ככל הנראה לשתייה ולכביסה, ובדרומה נחפרה ונבנתה באר נוספת ששימשה לרחצה.

האולמות

אולם האומנות: אולם רחב ממדים ששימש כמקום ההתכנסות. שטחו כ- 1,300 מ"ר והוא בנוי ממערכת של כ- 15 שדות שווים, מקומרים בקמרון צלב בגובה 8 מ', הנתמכים על ידי אומנות (עמודי תמיכה) רבועות, בנויות אבן, הסדורות שורות שורות לאורך המבנה.

חלקה המרכזי של תקרת קמרונות זו השתמר בצורתו המקורית, לעומת חלקים של התקרה בחלק הדרומי והצפוני של האולם שהתמוטטו ושוחזרו.

אולם העמודים (חדר האוכל): באגף הדרומי נחשף האולם המפואר והמרשים ביותר במכלול, אשר שימש, כפי הנראה, כחדר האוכל, הרֶפֶקְטוֹריום (מלטינית: *refectorium* - משיב החיים), של המסדר ההוספיטלרי.

האולם בנוי בסגנון גותי, ובו מערכת שמונה קמרונות צולבים המתנשאים לגובה 10 מ', הנישאים על שלוש עמודים עגולים בנויים אבן, בעלות קוטר רחב במיוחד. לאולם שני פתחים הפונים אל החצר המרכזית, דלת בקיר המזרחי המובילה לאולם שטרם נחפר (שאולי שימש כמטבח) וחלונות לכיוון דרום. מתחת לחדר האוכל התגלתה מערכת לאגירת מי גשמים, חלקה בנוי וחלקה חצוב בסלע הטבעי. מי הגשם נוקזו מגגות המבנה דרך מרזבים משולבים בקירות אל המאגר.

אולם העמודים (חדר האוכל)

האולם הצפוני: האגף נבנה על התוואי הצפוני של חומת עכו, כחלל אחד המחולק לשישה אולמות צרים וארוכים, ששימשו כנראה כמחסנים, ובהם משולבים פתחים קשתיים.

מרכז המסדר ההוספיטלרי הוא העדות המונומנטאלית העיקרית לתקופה הצלבנית שנחשפה בעכו העתיקה, ולתקופת היותה בירת הממלכה. השתמרותו יוצאת הדופן היא עדות מוחשית מרשימה לתרבות הצלבנית.

המסדר הטמפלרי

הטמפלרים או "אבירי ההיכל" היו אבירים לוחמים ושימשו כיחידת העלית של חילות הצלבנים. בשנות ה-30 של המאה ה-12 הגיעו הטמפלרים לראשונה לעכו והתיישבו בחלקה הדרום-מערבי של העיר, ממערב לרובע הפיזאני. בתחום משכנם עמדה מצודת העיר הישנה שבנה המושל הפאטימי, הווזיר אלמלכ אלפדל. הטמפלרים ביצרו את המצודה עד שהייתה לחזקה שבמצודות עכו.

עם כיבושה של העיר והפיכתה לבירת הממלכה הצלבנית השנייה, השתלטו אנשי המסדר על יצור הקמח וייצאו לאירופה והעשירו את הונם. הטמפלרים אף עסקו במתן הלוואות והפכו להיות הבנקאים הגדולים של אירופה ושל המזרח התיכון. הארמון או ה"טמפלום" שימש כבנק המרכזי הראשון של ארץ ישראל. הבנק סיפק אשראי וכסף מזומן לעולי הרגל ואף הלווה כספים גם למלכים ולנסיכים שיצאו למסעות צלב וגם לאויביהם המוסלמים.

כמו המצודה ההוספיטלרית, גם לארמון הטמפלרים הייתה חצר מרכזית והוא כלל אולמות גדולים, בעלי קמרונות מרשימים. מכתביו של טמפלר עלום שם עולה כי המצודה הייתה מוגנת בשני מגדלים חזקים, שעובי קירותיהם שמונה וחצי מטרים. בנוסף לשני המגדלים החזקים נבנו שני מגדלים קטנים יותר, ובראש כל מגדל הוצב אריה בגודל על טבעי, כולו מצופה זהב. גם לאחר נפילת כל העיר בשנת 1291

המשיכה המצודה לעמוד על טילה. רק באמצע המאה ה-18 השתמש דאהר אל עומר באבניה לבניית חומות העיר ואת יסודותיה כיסו מי הים, כך שמהמצודה המרשימה לא נותר זכר.

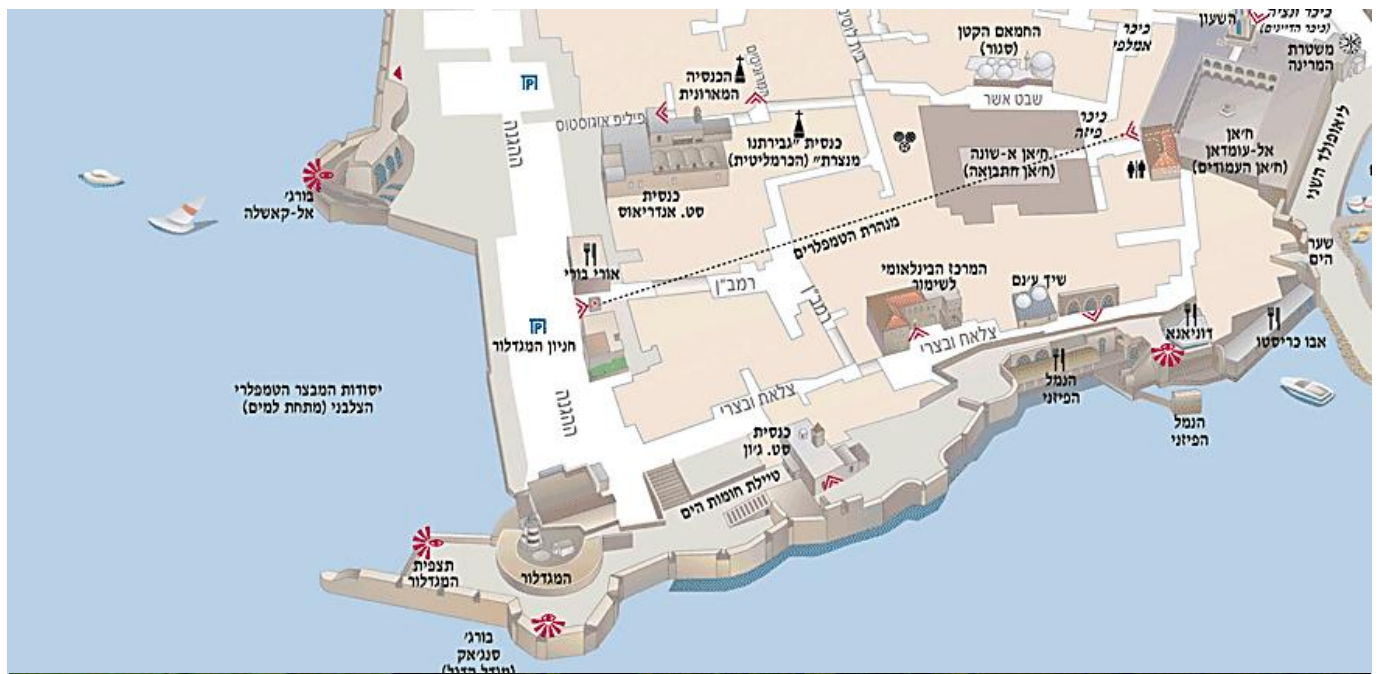

בקדמת התמונה נראים שרידיו השקועים של ארמון הטמפלרים.

מנהרת הטמפלרים

מתחת למבני העיר העות'מאנית נחשפה בשנת 1994 מנהרה תת קרקעית שאורכה 350 מטרים. חלקה התחתון של המנהרה חצוב בסלע הטבעי, חלקה העליון בנוי אבני גזית, ומעליה קמרון דמוי חצי חבית.

המנהרה שימשה כמעבר תת קרקעי אסטרטגי וחיברה בין ארמון ראש המסדר הטמפלרי במערב ונמל העיר במזרח, כשהיא חוצה את הרובע הפיזני. ראשי המסדר הטמפלרי ביקשו להתחמק מתשלומי המכס למלך וכדי שלא לעבור בנקודת המכס הרשמית של הממלכה, הורו לאנשיהם, על פי אחת ההשערות, לפרוק באישון לילה ספינות בסמוך לארמונם ולהעביר במנהרת הסתרים את הסחורות והאנשים אל העיר.

המסדר הטוטונוני

המסדר הטטונוני, שעל שורותיו נמנו גרמנים בלבד, קבע את מושבו הצנוע ברובע המזרחי של העיר, סמוך לחומות.

היהודים בתקופה הצלבנית

צמיחת העיר בתקופה הצלבנית משכה אליה במאות ה-12 וה-13 מהגרים יהודים רבים, שבאו לארץ ממניעים דתיים, והקימו בה קהילה יהודית חשובה. כמה אישים יהודים חשובים ביקרו בעכו בתקופה זו ובהם הרמב"ם, הוא רבי משה בן מיימון (1135-1204), שביקר בעיר בשנת 1167 ושהה בה חמישה חודשים שלמים, וייתכן שבזמן זה חיבר חלק מפירושו למשנה. הרמב"ם לא התיישב בארץ, אלא המשיך ממנה למצרים, וממקום מושבו החדש קיים חליפת מכתבים עם רבי יפת בן אליהו הדיין, תושב העיר.

בשנת 1211, במסגרת עליית בעלי התוספות, הגיעו לעיר רבנים חשובים, בהם ר' שמשון בן אברהם משאנץ ורבי יהונתן מלוניל.

רבי יהודה אלחריזי, מגדולי משוררי ספרד, ביקר בעיר בשנת 1216. המשורר הלל את העיר אך לא את תושביה. ביצירתו "תחכמוני" כתב:

ותשא משלה ותאמר: אני עכו, אני הוד כל מדינה .

כלילת חן ואין קץ לתכונה.

והכרמל סביבי עם לבנון. ושם נגלה כבוד שוכן מעונה.

וארצי מימות עולם קדושה. ואנוכי שכנה לשכינה.

רבנו יחיאל מפריז, החשוב ברבני צרפת באותה תקופה, העתיק את ישיבתו מפריז לעכו לאחר שריפת התלמוד, ושימש כראש ישיבת "מדרש הגדול דה פריס" בעכו משנת 1258. לאחר פטירתו בשנת 1266, החליפו כראש ישיבת דה פריס הרמב"ן, רבי משה בן נחמן.

הכיבוש הממלוכי, בשנת 1291 הביא קץ על קהילה זו. הקהילה התפזרה ועכו היהודית איבדה מחשיבותה.

עכו- מרכז התרבות הצלבנית

בניגוד למרכז הרוחני והדתי שהתפתח בירושלים הצלבנית של המאה ה-12, שימשה העיר כמרכז כלכלי בעלת אורח חיים חילוני. אולם כעת, משתפכה העיר לבירת הממלכה הצלבנית, הייתה עכו גם למרכז התרבות הצלבנית. ואולם היסוד החילוני בעיר השפיע על תרבותה כך שטשטש לחלוטין את זהותה המיוחדת של החברה הצלבנית ושל יעדיה הרעיוניים. בחברה שהתפתחה בעיר נקבעה מערכת הערכים על פי המעמד החברתי, העושר וחיי המותרות, בדומה למדינות מערב אירופה, תוך ניתוק מן המציאות הסובבת את העיר. תופעות אלו גרמו כאמור, הן לירידתו של המתח הרעיוני בחיי החברה הצלבנית בעכו והן להתערערות המשפחה כתא יסוד של החברה. כך החלו זועקים המטיפים ובעלי המוסר כנגד מה שכינו "אובדן ערכים" בקרב החברה בעיר.

ז'אק מוויטרי, הבישוף הצרפתי של העיר בשנת 1261, כותב לעמיתיו בפאריס כי מצא בעיר חברה חילונית חסרת מוסר, שאינה רגילה לשמוע את דבר האלוהים וכי ישנם אנשים רבים שהגיעו לעכו, לאחר שנמלטו מארצותיהם מעבר לים בשל פשעים חמורים שביצעו. כמו כן טען כי העיר הייתה מלאה בבתי בושת ואף כמרים ומזררים משכירים להן חדרים.

מצב זה עודד פעילות מצד מטיפים, ואנשי דת שפעלו לאיסוף תרומות מאירופה, במטרה לספק את הצרכים הדתיים של הצליינים שנאלצו לשהות בעיר, והדבר בא לידי ביטוי מעשי בבניית כנסיות ומנזרים בהיקף רחב.

באמצע המאה ה-13 היו בעיר 23 מנזרים, שחלקם הועברו מירושלים ומסביבתה ומהר תבור וכ-40 כנסיות, שמונה מהן היו בנויות בתחומן של ה"קומונות" וסרו למרותן של ערי האם.

עם זאת אין ספק כי מה שהאיץ את התפתחותה של עכו במאה ה-13 היה הגורם המסחרי. בשל הפעילות העסקית והמסחרית הגואה, המשיכו לנהור אל העיר סוחרים ובנקאים שעסקו במימון העסקאות. דרך עכו- דמשק הייתה לנתיב המסחרי היבשתי הראשי שבין מזרח ומערב, ודרכה הסתעף המסחר עם מרכז אסיה והמזרח הרחוק. מערכת מסחרית זו נזקקה למתורגמים ומלבד יודעי הערבית היה צורך ביודעי פרסית וניבים תורכים ומונגולים ובעכו נלמדו שפות אלה בבתי הספר. בשנת 1219 הגיע פרנציסקוס הקדוש מאסיזי שבאיטליה לעיר ומשם יצא לשליחותו במזרח הרחוק. תלמידיו, הנזירים הפרנציסקנים, הקימו בה מרכז אזורי של המסדר, קיבלו בבתי הספר הכשרה לשונית ומשם יצאו למזרח. בשנת 1228 הוקם בעיר גם מרכז של המסדר הדומיניקאני. במרכזים אלה נלמדו גם לימודי האסלאם, במטרה להכשיר מטיפים שיוכלו להתנצח עם חכמים מוסלמים. את פעילותם התיאולוגית ביססו על היצירה במערב אירופה מבלי שתהיה למרכזים בעכו השפעה כלשהי. תרבות קולוניאלית זו הביאה לשילוב בין נזירים וסוחרים שיצאו דרך העיר למרחקים (כמו מרקו פולו), למדו במזרח את תהליכי הייצור של המוצרים השונים וייבאו ידע זה לאירופה. כך הונחו היסודות לתעשיית הזכוכית של מוראנו בוונציה ולתעשיית המשי במילאנו.

מריבות פנימיות בקרב הצלבנים

במסע הצלב השישי, שהיה נטול קרבות, הצליח מפקדו, הקיסר פרידריך השני מגרמניה, לנצל את תקופת האנדרלמוסיה בממלכה המוסלמית ובחווה השלום שנחתם בסופו, קיבלו הצלבנים שליטה בירושלים ובמקומות קדושים אחרים. ואולם מסע צלב זה הביא גם לסכסוכים ולפלגנות בתוך המחנה הנוצרי, בעיקר בין האפיפיור גרגוריוס התשיעי לקיסר, שנשא גם את התואר מלך ירושלים. סכסוכים אלו הותירו את ממלכת ירושלים במצב של אנרכיה חוקתית וואקום שלטוני.

במרץ של שנת 1229 הגיע הקיסר אל העיר עכו, שם החל להתגבש הקרע בין הקיסר ונציגי האפיפיור לכלל עימות, שהביא לפילוג בקרב האצולה הצלבנית, ולדבר היו השלכות על שלום העיר. אירוניה היסטורית היא שהקיסר, שהצליח להשיג הבנה במשא ומתן עם המוסלמים, נכשל בכל מגעיו עם הכנסייה הקתולית. לאחר חתימה על סדרת צווים מנהלתיים היה הקיסר מוכן לעזוב את ממלכת ירושלים. לפני שובו לאירופה מינה הקיסר נציג מטעמו, את פילאנגיירי האיטלקי, שהיה מקובל רק על חלק מבין האצילים והאבירים, שהיו ממוצא גרמני, ועל חלק מהאיטלקים, אך לא על ראשי הכנסייה ועל רבים ממעמד האצולה, שהיו ממוצא צרפתי. משסירבו הללו לציית להוראותיו הקים הנציב צבא, שנתמך ע"י אבירי המסדר הטבטוני, שבסיסם היה במבצר מונפור שבגליל המערבי ובמצודה בעכו. לעומתם התכנסו אצילי עכו בכנסיית אנדרו הקדוש שבמרכז הרובע האריסטוקראטי בדרום מערב העיר, ובהנהגת בני משפחת איבלין, כוננו את "הקומונה של אנדרו הקדוש" שנאבקה על זכויותיהם.

המלחמות נגד פילאנגיירי ותומכיו התנהלו בעכו והמיטו הרס על העיר. בשל עזיבתם של אצילים רבים את העיר, החרף המחסור בכוח אדם לוחם בקרב הצלבנים, וכשהגיע השעה להתלכד כנגד איום פלישת

הח'ווארמים מאיראן, הייתה השעה מאוחרת. לצלבנים, שאיבדו את שלטונם בירושלים בשנת 1243 והובסו בקרב פורבי, מדרום לאשקלון, לא נותר אלא לגבש מדיניות של מגננה, מאחורי החומות המבוצרות של ערי החוף.

תוצאות מסע הצלב של לואי התשיעי, מלך צרפת, רק חיזקו את מגמות ההתגוננות אצל הצלבנים, שלא נטלו יותר יוזמות מדיניות או צבאיות משלהם. המלך שהה בעכו במשך ארבע שנים (1250-1254) ותרם להשקטת הרוחות. לעיר נוספו מבנים מפוארים, ומאמצים רבים הוקדשו מטעמו של המלך לשיקום ביצוריה. חומת לואי התשיעי כללה את רובע מונמיזר, ומכאן צורתה המשולשת של העיר.

בתקופה זו הפכה עכו למרכז תרבות חשוב, במיוחד לשפה הצרפתית. תורגמו בה ספרים מן השפה הלטינית וחוברו בתחומה ספרי היסטוריה שאויירו בפאר רב. בעכו נוצר סגנון ציורי מקורי, בו שולבו יסודות מזרחיים ומערביים.

עם עזיבתו של לואי התשיעי את הארץ, נעלמה השפעתו המרסנת, והסכסוך בין הקומונות החמיר. עכו במחצית השנייה של המאה ה-13 הייתה לזירת קרבות ועימותים בין כוחות יריבים של הקומונות האיטלקיות.

הרקע למתיחות היה המלחמה שפרצה באיטליה בשנת 1254 בין ונציה לגנואה, על רקע התחרות הכלכלית שבין שתי הערים. מלחמה זו נתנה אותותיה גם בעכו, שם נסב הסכסוך סביב השכרתו של מנזר סנט סבא, שנמצא בין הרובעים של שתי הקומונות ובו היו שתיהן גילו עניין. המלחמה בעכו הפכה לכוללת: האצילים והמסדרים הצבאיים התחלקו לשתי מחנות, וההצטרפות לכל מחנה הייתה על רקע היריבויות האישיות. קרבות קשים התלקחו בעיר, במהלכם נהרגו מספר רב של אזרחים ולוחמים ונזק אדיר נגרם לרחובותיה.

במלחמה שבין הקומונות הייתה ידה של ונציה על העליונה. בשנת 1258 סולקה קומונת גנואה מעכו. סוחרי גנואה החלו לסחור עם המזרח הרחוק דרך הים השחור, תוך שיתוף פעולה עם השליטים המונגולים שבארצותיהם עברו דרכי המסחר, ואילו ונציה הטתה את הסחר של האוקיאנוס ההודי דרך מצרים, והקימה תחנה באלכסנדריה בחסות שליטיה הממלוכים אויביה המסוכנים ביותר של הממלכה הצלבנית. עכו איבדה את מעמדה המרכזי במסחר בין מזרח ומערב, עסקיה הצטמצמו ומכאן החל תהליך שקיעתה.

נפילתה של עכו הצלבנית

המריבות הפנימיות בקרב הצלבנים החלישו את כוחם וסימנו את קיצה של ממלכתם. צבא הממלוכים, בהנהגת בייברס הצליח לנצל מצב זה ולכד את כל מבצרי הצלבנים במישור החוף ובגליל. יורשו, הסולטאן הממלוכי אל אשרף, גייס כוח אדם ונשק מסוריה וממצרים, ובמרץ 1291 עלה על עכו והטיל עליה מצור יבשתי כבד.

כעבור מספר שבועות הצליחו הממלוכים לחדור אל העיר וברחובות העיר נערכו בינם לבין הכוחות הצלבנים קרבות עקובים מדם, במהלכם נמלט חלק מהאוכלוסייה הצלבנית דרך הים לקפריסין ואחרים נרצחו. הממלוכים הרסו את העיר ואת רובו הגדול של הנמל, מאחר וחששו מפני ניסיון צלבני לכובשה מחדש. עמודים וחלקי מבנים, בהם דלתות מפוארות של כנסיות נעקרו והועברו למצרים, שם שימשו את הממלוכים בבניית מצודת קהיר ובבניין המסגדים.

כך בא הקץ על הממלכה הצלבנית, לאחר היסטוריה סוערת ומפוארת של 200 שנה, אשר נקרעה במאבקי הכוח בין המסדרים הצבאיים, הקומונות האיטלקיות והצלבנים והנוצרים מקומיים.

מרשל המסדר ההוספיטלרי נלחם עם אביריו על חומות העיר עכו
בעת המצור על עכו בשנת 1291

בלב עכו העתיקה ניצב מבנה מרשים ששימש כמבנה מגורים ברובע הטמפלרי וכעת משמש כמלון בוטיק יוקרתי. בחפירה נחשפו שרידי מבנה אשר חרב בשרפה קשה והתמוטט. הממצאים על רצפתו מתוארכים למאה ה-13 לספירה, היא התקופה הצלבנית, ועל כן נראה כי המבנה נהרס בקיץ 1291 עת נפלה עכו סופית בידי הכובש הממלוכי ונהרסה.

במאה ה-17, עם בניית העיר העתיקה בתקופה העות'מאנית, נבנה על חורבות המבנה הצלבני מבנה חדש. במחצית השנייה של המאה ה-18, נבנה מעליו המבנה המאוחר, הניצב כיום על תלו.

מעל לשמונה שנים ולמעלה מ-20 מיליון שקל הושקעו בשימור ושיפוץ של מה שהיה חורבה מתפוררת וכיום מלון בוטיק יוקרתי. המבנה שהיה שרוי בהזנחה מתקדמת שוחזר על פי הכללים המחמירים ביותר. בין העובדים והמשמרים במבנה הועסקו מומחי רסטורציה ומתמחות מבית ספר לשימור בוונציה, ובמשך כשבעה חודשים שחזרו את ציורי הקיר ואת עיטורי התקרה המרהיבים.

המלון היוקרתי בן 12 החדרים, מתפרס על פני שני בנייני אבן, מהמפוארים בבתי העיר העתיקה של עכו והוא כולל חדר אוכל במרכז שולחן אבירים גדול, חדר ישיבות קטן, בר יין וחמאם.

מתמחה מבית הספר לרסטורציה בוונציה עמלה על שיחזור עיטורי הקיר

מצב העיר לאחר הכיבוש הממלוכי

לאחר שכבש את עכו, פקד הסולטאן הממלוכי להרוס את העיר בשיטתיות. על פי הוראתו נהרסו לא רק הביצורים והכנסיות, אלא גם השווקים ובתי המגורים, לא לפני שנבזזו טרם הועלו באש. הנמל נסתם בגושי בנייה ונהרס כמעט עד היסוד, בכדי למנוע כל אפשרות של השתלטות נוצרית עתידית על העיר.

וכך, בין לילה הפכה עכו מעיר בירה ומסחר שוקקת הבנויה לתלפיות, לעיר רפאים ולתל חרבות. על פי מקורות לטיניים, עשרות אלפי תושביה הפרנקים נהרגו, נשבו, ורק מעטים הצליחו לברוח בדרך הים לקפריסין.

עכו והשטחים שהיו בשליטתה המנהלית סופחו למחוז לצפת. בתעודה משנת 1304 עדיין נקרא מושל המחוז שישב בצפת "אמיר צפת ועכו", אך בהמשך נקרא המחוז "מחוז צפת" בלבד.

ואולם ההרס לא היה שלם. חומות העיר החזקות נשארו כמעט בשלמותן ועדיין נותרו בה שרידי מבנים וכנסיות, שהמשיכו לעמוד על תילם, ובנסיבות אחרות ניתן היה לשקמם.

השימוש בנמל היה מצומצם ביותר. רבים מעולי הרגל הנוצריים המשיכו להגיע דרכו לארץ והסוחרים הוונציאנים, שהורשו לחזור לעכו בכדי לחדש בה את המסחר, סחרו ממנו בעיקר בכותנה, שגודלה באזור שמסביב לעכו.